רב ושמואל חד אמר נס וחד אמר נס בתוך נס מאן דאמר נס יער הוה דובים לא הוו מ"ד נס בתוך נס לא יער הוה ולא דובים הוו וליהוי דובים ולא ליהוי יער דבעיתי אמר רבי חנינא בשביל ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב הובקעו מישראל ארבעים ושנים ילדים איני והאמר רב יהודה אמר רב[א] לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות ואע"פ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה שבשכר ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב זכה ויצתה ממנו רות [ב]שיצא ממנו שלמה שכתוב ביה [1]אלף עולות יעלה שלמה [ג]ואמר רבי יוסי בן חוני רות בתו של עגלון בנו של בלק היתה תאותו מיהא לקללה הוי [2]ויאמרו אנשי העיר אל אלישע הנה נא מושב העיר טוב כאשר אדוני רואה וגו' וכי מאחר דמים רעים וארץ משכלת אלא מה טובתה אמר רבי חנין חן מקום על יושביו אמר רבי [ד]יוחנן שלשה חינות הן חן מקום על יושביו חן אשה על בעלה חן מקח על [ה]מקחו [ו]תנו רבנן שלשה חלאין חלה אלישע אחד שגירה דובים בתינוקות ואחד שדחפו לגחזי בשתי ידים ואחד שמת בו שנאמר [3]ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו תנו רבנן [ז]לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת לא כאלישע שדחפו לגחזי בשתי ידיו ולא כיהושע בן פרחיה שדחפו לאחד [ח]מתלמידיו בשתי ידיו אלישע מאי היא דכתיב [4]ויאמר נעמן הואל קח ככרים וכתיב ויאמר אליו לא לבי הלך כאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת בגדים וזיתים וכרמים וצאן ובקר ועבדים ושפחות ומי שקיל כולי האי כסף ובגדים הוא דשקיל אמר ר' יצחק באותה שעה היה אלישע עוסק בשמנה שרצים אמר לו רשע הגיע עת ליטול שכר שמנה שרצים וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך לעולם [5]וארבעה אנשים היו מצורעים אמר רבי יוחנן זה גחזי ושלשת בניו [ט][6]וילך אלישע דמשק למה הלך אמר ר' יוחנן שהלך להחזירו לגחזי בתשובה ולא חזר אמר לו חזור בך אמר לו כך מקובלני ממך [א][י]כל מי שחטא והחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה מאי עבד איכא דאמרי אבן שואבת תלה לו לחטאת ירבעם והעמידו בין שמים לארץ ואיכא דאמרי שם חקק לה אפומה והיתה אומרת אנכי ולא יהיה לך ואיכא דאמרי רבנן דחה מקמיה דכתיב [7]ויאמרו בני הנביאים אל אלישע הנה נא המקום אשר אנחנו יושבים שם לפניך צר ממנו מכלל דעד האידנא לא הוה דחיק יהושע בן פרחיה מאי היא כדהוה קא קטיל ינאי מלכא לרבנן שמעון בן שטח אטמינהו אחתיה ר' יהושע בן פרחיה אזל ערק לאלכסנדריא של מצרים כי הוה שלמא שלח ליה שמעון בן שטח מני ירושלים עיר הקודש לך אלכסנדריא של מצרים אחותי בעלי שרוי בתוכך ואני יושבת שוממה אמר ש"מ הוה ליה שלמא כי אתא אקלע להההוא אושפיזא קם קמייהו ביקרא שפיר עבדי ליה יקרא טובא יתיב וקא משתבח כמה נאה אכסניא זו א"ל אחד מתלמידיו[כ] רבי עיניה טרוטות א"ל רשע בכך אתה עוסק אפיק ארבע מאה שפורי ושמתיה כל יומא אתא לקמיה ולא קבליה יומא חד הוה קרי קרית שמע אתא לקמיה הוה בדעתיה לקבוליה אחוי ליה בידיה סבר מדחא דחי ליה אזל זקף לבינתא פלחא אמר ליה חזור בך א"ל כך מקובלני ממך כל החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה דאמר מר[ל] כישף והסית והדיח והחטיא את ישראל [מ]תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר יצר תינוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת:

מתני' עד שלא [ב]נמצא ההורג [נ]נערפה העגלה תצא ותרעה בעדר [ג]משנערפה העגלה תקבר במקומה שעל ספק באתה מתחילתה כיפרה ספיקה והלכה לה [ד]נערפה העגלה ואחר כך נמצא ההורג הרי זה יהרג [ה]עד אחד אומר ראיתי את ההורג ועד אחד אומר לא ראית אשה אומרת ראיתי ואשה אומרת לא ראית היו עורפין [ו]עד אחד אומר ראיתי ושנים אומרים לא ראית היו עורפין [ז]שנים אומרים ראינו ואחד אומר להן לא ראיתם לא היו עורפין [ח]משרבו הרוצחנין בטלה עגלה ערופה משבא אליעזר בן דינאי ותחינה בן פרישה [ס]היה נקרא חזרו לקרותו בן הרצחן [ט]משרבו המנאפים פסקו המים המרים ורבי יוחנן בן זכאי הפסיקן שנאמר [9]לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה כי הם וגו' משמת יוסי [ע]בן יועזר איש צרידה ויוסי בן (א) יהודה איש ירושלים בטלו האשכלות שנאמר [10]אין אשכול לאכול בכורה אותה נפשי [פ]יוחנן כהן גדול העביר הודיית המעשר אף הוא בטל את המעוררין ואת הנוקפין

עד

ליהוו דובים ולא ליהוי יער. מאי עבד ליה יער דקרית ליה נס: **דבעיתי.** הדובים להתגרות בהם כשאין מקום קרוב להם לנוס ולהתחבאות וכשהן קרובים ליער יוצאין בהבטחה: **זכה ויצאה ממנו רות.** שיצאו ממנה דוד ושלמה שהרבו להקריב קרבנות. אלמא זה היה שכרו: **לקללה הוה.** למעט את ישראל ואותה כוונה כאן נתקיימה: **ואלא מאי טיבותיה.** דמקום הואיל והמים רעים והארץ משכלת: **חן מקום על יושביו.** ואפילו הוא רע נראה להם טוב: **חן האשה.** תמיד על בעלה ואפי' היא מכוערת נושאת חן בעיניו: **אחד שגירה דובים.** בעון שגירה דובים בתינוקות: **חלה.** חד את חליו תרי וחד אשר ימות בו: **מי שקיל כולי האי.** בהאי קרא כתיב שמנה דברים כסף ובגדים וצאן ובקר ועבדים ושפחות וזיתים וכרמים: **כסף ובגדים הוא דשקל.** דכתיב[ג] ויצר ככרים כסף בשני חריטים ושתי חליפות בגדים: **בשמנה שרצים.** בפרק שמנה שרצים (שבת קז.): **הגיע עת ליטול שכר.** מולתך בעולם הזה: **אבן שואבת.** שמגבהת את המתכת מן הארץ ומעמידתו באויר [וע"י אותו אבן העמיד העגלים של ירבעם באויר]: **רבנן דחה.** דוחה היה את התלמידים מפני אלישע כשהיה משמש לפניו דכתיב לאחר שפירש ממנו המקום אשר אנחנו יושבין בית המדרש של רבנן צר ממנו[ט] שנתוספו התלמידים שהיה גחזי דוחה: **ינאי מלכא קטליה** לרבנן כדאמרינן בקידושין בהאומר לשלוחו (דף סו.): **בעלי שרוי בתוכך.** נשיא היה כדאמרינן בחגיגה (דף טז:): **קם קמייהו שפיר.** כיבדתו: **אכסניא** זו. יפה במעשיה: **טרוטות.** עגולות: **בכך אתה עוסק.** מסתכל באשת איש: **אחוי ליה בידיה.** שיקבלנו: **יצר.** של תשמיש תקרבנו בימין שלא יקוץ בפריה ורביה וכן תינוק פן יברח ויאבד את עצמו[י] ואשה אף היא דעתה קלה ואם ידחפוה תצא לתרבות רעה: **מתני' תצא ותרעה בעדר.** כשאר חולין. והאי תנא לית ליה הא דאמרינן בכמה דוכתי עגלה ערופה נאסרה מחיים וירידתה לנחל איתן אוסרתה ובמסכת כריתות מוקמינן לה למילתא בפלוגתא דתנאי בפרק בתרא (דף כה.): **כיפרה ספיקה.** היא עשתה את שלה ואם לא נמצא ההורג נתכפר הספק ולכשנמצא נעשה ודאי ויהרג ומיהו היא באיסור הנאה לידה קיימא דכפרה כתיב בה כקדשים: **שנים אומרים ראינו לא היו עורפין.** דהא נודע מי הכהו ואע"פ שאינו עכשיו בפנינו לדונו: **בטלה עגלה ערופה.** שהרי מכירין (הן) בהן מי הרגיל בהן להרוג: **לא אפקוד.** על ניאוף נשותיכם לבודקן ומפני מה על בנותיכם כי תזנינה ועוד כי הם עם הזונות יפרדו הם עצמן נואפין כפרדים הללו: **האשכולות.** מפרש בגמרא[כ] שהכל בהן. עד ימיהן לא היה מחלוקת בחכמי ישראל כולן היו אומרים דברים כנתינתן למשה מסיני והן הראשונים שנחלקו בסמיכת קרבנות ביום טוב כדאמרינן בחגיגה (דף טז.) והוא היה מחלוקת ראשון שהיה בישראל בדברי תורה: **העביר הודיית המעשר.** שלא יהיו מתוודין בערתי הקדש כו'[ס]. ובגמרא[ע] מפרש טעמא: **עוררין ונוקפין.** בגמרא[פ] מפרש טעמא:

עד

עין משפט נר מצוה

א [מיי' פ"ד מהל' תשובה הל' א]:
מ ב ג ד מיי' פ"י מהל' רוצח הלכה ט:
מא ה מיי' שם פ"ט הלכה יג:
מב ו ז מיי' שם הל' יד:
מג ח מיי' שם הל' יב:
מד ט מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה יט:

◆

תורה אור השלם

1. וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ גִּבְעֹנָה לִזְבֹּחַ שָׁם כִּי הִיא הַבָּמָה הַגְּדוֹלָה אֶלֶף עֹלוֹת יַעֲלֶה שְׁלֹמֹה עַל הַמִּזְבֵּחַ הַהוּא: מלכים א ג ד
2. וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי הָעִיר אֶל אֱלִישָׁע הִנֵּה נָא מוֹשַׁב הָעִיר טוֹב כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי רֹאֶה וְהַמַּיִם רָעִים וְהָאָרֶץ מְשַׁכָּלֶת: מלכים ב ב יט
3. וֶאֱלִישָׁע חָלָה אֶת חָלְיוֹ אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ וַיֵּרֶד אֵלָיו יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֵּבְךְּ עַל פָּנָיו וַיֹּאמַר אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו: מלכים ב יג יד
4. וַיֹּאמֶר נַעֲמָן הוֹאֵל קַח כִּכָּרָיִם וַיִּפְרָץ בּוֹ וַיָּצַר כִּכְּרַיִם כֶּסֶף בִּשְׁנֵי חֲרִטִים וּשְׁתֵּי חֲלִפוֹת בְּגָדִים וַיִּתֵּן אֶל שְׁנֵי נְעָרָיו וַיִּשְׂאוּ לְפָנָיו: מלכים ב ה כג
5. וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא לִבִּי הָלַךְ כַּאֲשֶׁר הָפַךְ אִישׁ מֵעַל מֶרְכַּבְתּוֹ לִקְרָאתֶךָ הַעֵת לָקַחַת אֶת הַכֶּסֶף וְלָקַחַת בְּגָדִים וְזֵיתִים וּכְרָמִים וְצֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת: מלכים ב ה כו
6. וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצֹרָעִים פֶּתַח הַשָּׁעַר וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ מָה אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים פֹּה עַד מָתְנוּ: מלכים ב ז ג
7. וַיָּבֹא אֱלִישָׁע דַּמֶּשֶׂק וּבֶן הֲדַד מֶלֶךְ אֲרָם חֹלֶה וַיֻּגַּד לוֹ לֵאמֹר בָּא אִישׁ הָאֱלֹהִים עַד הֵנָּה: מלכים ב ח ז
8. וַיֹּאמְרוּ בְנֵי הַנְּבִיאִים אֶל אֱלִישָׁע הִנֵּה נָא הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים שָׁם לְפָנֶיךָ צַר מִמֶּנּוּ: מלכים ב ו א
9. לֹא אֶפְקוֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה וְעַל כַּלּוֹתֵיכֶם כִּי תְנָאַפְנָה כִּי הֵם עִם הַזֹּנוֹת יְפָרֵדוּ וְעִם הַקְּדֵשׁוֹת יְזַבֵּחוּ וְעָם לֹא יָבִין יִלָּבֵט: הושע ד יד
10. אַלְלַי לִי כִּי הָיִיתִי כְּאָסְפֵּי קַיִץ כְּעֹלְלֹת בָּצִיר אֵין אֶשְׁכּוֹל לֶאֱכוֹל בִּכּוּרָה אִוְּתָה נַפְשִׁי: מיכה ז א

מסורת הש"ס

א) סנהדרין קה: פסחים נ: ערכין טז: לעיל כב: הוריות י: נזיר כג:, ב) [הך מילתא שיצא ממנו וכו' יעלה שלמה ליתא בכל אותן מקומות הנרשמים בגליוני לעיל כב: פסחים נ: וכו'], ג) [נזיר כג: ע"ש סנהדרין קה: ע"ש הוריות י: ע"ש], ד) [גי' הערוך חנינא], ה) [נ"ל לוקחו ערוך ערך תנא לך], ו) סנהדרין קז: [כ"מ פו.], ז) [סנהדרין קז: ע"ש], ח) בכ"מ: שדחפו לישו הנוצרי, ט) [נ"ל ויבא], י) [יומא פו. וש"נ], כ) אחד מתלמידיו ליתא בכ"מ, ל) בכ"מ נוסף: ישו, מ) [סנהדרין מג.], נ) כריתות כה. חולין פב., ס) נ"א בן פרישה עי' בתוי"ט, ע) תמורה טו: [ע"ש], פ) מעשר שני פ"ה מט"ו, צ) [מ"כ ה], ק) [מ"כ ו], ר) [עי' שמחות פ"ג ה"ג], ש) [ע"ב], ת) [דברים כו], א) [ע"ב], ב) [לקמן מח.].

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' ויוסי בן (יהודה) תו"מ. ונ"ב פ"א יוחנן:

◆

מוסף רש"י

בשביל ארבעים ושנים קרבנות. בין פרים לאילים, ז' פרים וז' אילים ג' פעמים הרי מ"ב בין פרים ואילים (סנהדרין קה:). משבע מזבחות שערך בג' מקומות ועל כל אחד ואחד העלה פר ואיל שהם י"ד לכל מעמד ומעמד וג' פעמים י"ד עולין מ"ב, וקרבנותיו של בלק הוו שלא לשם מצוה (נזיר כג.). **הגיע עת ליטול שכר שמונה שרצים.** שעסקת, ולהכי כתיב בהאי קרא שמנה דברים, כנגד אותו פרק, כלומר בכסף ובגדים שקבלת ממנו מנעמן סבור אתה לקנות דברים הללו להיותם לך שכר שמונה שרצים (סנהדרין קז:). **יצר תינוק ואשה.** יצר, אותו אם מרחיקה ממנו לגמרי ממעט ישיבת עולם ואם מקרבה לגמרי בא לידי איסור, שאינו יכול לכבוש יצרו מדבר עבירה, תינוק ואשה דעתן קלה ואם מרחה אותם מטרדן מן העולם (שם). **כיפרה ספיקה.** כשעת עריפה שהרי עדיין ספק היה, והלכה לה. הלכך אסורה בהנאה ומקבר כדין כל העגלות הערופות (כריתות כה:).